

Synpunkter på lönsparutredningen

Lönsparutredningen (LSU) har lagt fram sitt betänkande över ökat lönsparande. Propositionen som las fram den sista mars kommer att tas upp i riksdagen och behandlas av finansutskottet under våren. Det kan därför vara av intresse att ta upp vissa av utredningens huvudpunkter till en närmare granskning.

LSU ger ett förvirrat intryck vid första genomläsningen. I början förs ett korrekt resonemang om vikten av att eventuella förslag skall ge effekter på *netto*-sparandet. Vid en närmare genomläsning blir det dock klart att utredningen har haft helt bundna mandat. Resonemangen om nettosparandet lämnas helt åt sitt öde för att ge plats åt kamerala diskussioner om olika attraktiva sparformer etc. Ekonomiministern har uppenbarligen velat ha ett förslag som skall göra det attraktivare för hushållen att spara på bank och i aktier: punkt slut. LSU har sedan fått ta skeden i vacker hand och söka hitta motiv och förslag som passar.

LSU föreslår ett frivilligt lönsparande på mellan 100 (i propositionen sänkt till 75 kr) och 400 kronor per månad, där det sparade beloppet skall berättiga till ett skatteavdrag med 20 procent. Systemet är vidare konstruerat så att det skall uppmuntra ett långsiktigt sparande.

Utgångspunkten för LSU är "sparandebristen" i svensk ekonomi. Om vi nu

för sakens skull anser att detta är problemet¹, borde utgångspunkten vara att öka det *totala* finansiella sparandet i ekonomin. Metoder att nå detta syfte bör baseras på ett så stort aggregat som möjligt: tex alla löner, alla inkomster, all försäljning etc. Ju mindre bas, eller ju färre sektorer av ekonomin som berörs, desto större risk för att effekterna på nettosparandet blir små. Resultatet blir i värsta fall bara en omfördelning av det totala finansiella sparandet mellan olika individer, sektorer eller grupper. LSU anser dock att ett frivilligt lönsparande enligt ovan skall ge de önskade effekterna på nettosparandet. Låt oss därför undersöka vilka argument de väljer för att nå fram till denna slutsats.

Avkastningsmotivet och dess effekter på sparandet analyseras överhuvudtaget inte i utredningen. Kommer ett sparande vars avkastning är märkbart större än vanligt banksparande att öka det totala sparandet i samhället? Ett ökat samhällsparande får vi inte i det fall lönsparandet enbart leder till omplaceringar —

¹ Huruvida detta är riktigt kan diskuteras i hög grad. Jfr Kapitalmarknadsutredningen SOU 1978: 11, sid. 200: "Undan för undan har emellertid bristen på lönsamma projekt ökat och den privata investeringsverksamheten försvagats. Detta är emellertid något annat än kapitalbrist". (vår kursivering)

till att olika sparformer ersätter varandra.

Enligt ekonomisk teori är effekten på sparandet av en räntehöjning sannolikt positiv. De empiriska studier som gjorts på sparandet visar emellertid att avkastningen i sig inte är något *skäl* att spara. Först *om* man sparar kommer placementsfrågan in. I 1958 års sparundersökning (som är den senaste större svenska sparundersökningen) valde en femtedel att spara i bank p g a avkastningen på bankmedel. 1958 hade vi ingen inflation att tala om, varför avkastningen då inte heller var klart negativ som den är i dag. Inflationen har ökat kraftigt under senare år och därmed ytterligare sänkt den reala avkastningen på bankmedel. Trots detta har andelen sparare ökat och de som redan tidigare sparade har nu ökat sitt sparande. Vad det beror på är oklart, men säkert är att det inte beror på höjd avkastning. Det är anmärkningsvärt att LSU inte ens i detta sammanhang tar upp trovärdigheten i att höjd avkastning automatiskt skulle leda till ökat sparande. Det nuvarande lönsparandet har ökat med åren, säger utredningen. Ja, men skulle det *totala* sparandet sett annorlunda ut utan lönsparande, säger vi.

Vidare är det inte självklart att ett frivilligt sparande är det mest effektiva, när det gäller att öka sparandet i ekonomin. Trots detta har LSU inte ens gjort något försök att utifrån den ekonomiska teorin de ändå nämner, diskutera eventuella effekter på samhällssparandet av ett frivilligt lönsparande.

Utredningen tar upp den ekonomiska teorin vars utgångspunkt är följande: Inkomst- och konsumtionsbehov följs inte åt under en hel livstid. I stället är det så att hushållens inkomster ofta uppträder mera oregelbundet än dess konsumtionsbehov, varför ett viktigt sparmotiv är att omfördela konsumtionen så att den bättre svarar mot individens behov vid olika

tidpunkter. Vilka placeringsformer individen väljer för sitt sparande säger teorin inget om, utan bara hur mycket han eller hon vill spara. Det här var en mycket omdiskuterad fråga i samband med ATP-sparandet. I vilken utsträckning var det obligatoriska ATP-sparandet enbart ett substitut för annat frivilligt sparande? Att det delvis är ett substitut är uppenbart. Men ett obligatoriskt sparande som minskar den del av inkomsten som är disponibel för konsumtion kan för vissa kategorier (unga människor, barnfamiljer, låginkomsttagare) innebära följande: Antag att de innan det obligatoriska systemet infördes hade en viss likviditetsreserv och att de inte heller med ett obligatoriskt sparande vill vara den förutan. Det gör att deras frivilliga plus obligatoriska sparande under de här åren (då de är unga, barnen är små och inkomsterna låga) blir högre än vad de frivilligt skulle välja att spara. Är befolkningstillväxten positiv betyder det ett ökat totalt sparande i samhället. Det finns därför skäl som talar för att i detta fall ett obligatoriskt, men däremot icke ett frivilligt sparande skulle kunna öka det totala sparandet i ekonomin.

LSU säger i sitt betänkande att en målsättning för ett nytt lönsparande skall vara att bidra till en reell ökning av hushållssparandet. Det är därför beklagligt att man inte någonstans i utredningen gör ett allvarligt försök att motivera varför det föreslagna systemet skulle ha just dessa önskade effekter.

Fil dr *Ann-Charlotte Ståhlberg* och
fil kand *Stig Tegle*
Lunds universitet

Referens

Ds E 1978:1 Ökat lönsparande. Betänkandet avgivet av lönsparutredningen.